
Kilvar Kessler: kes on süüdi?

19. aprill 2024

Majanduses ja ühiskonnas laiemalt kerkib minetuste korral küsimus: “kes on süüdi?”. Mida raskemad on negatiivsed tagajärjed, seda teravamalt kerkib küsimus süüdlasest. See on üheks põhjuseks, miks inimestel aeg-ajalt esineb umbusku ka riigiasutuste tegevuse suhtes. Mõned väidavad, et avalik sektor ei ole ülesannete kõrgusel, teised jälle, et alarahastatud. Ometigi oleme ühiskonnana ju ise nii olulised tegevused riigile korraldada andnud.

Finantsjärelevalve tegutseb riskipõhiselt ja proportsionaalselt

Finantsturud on riigi poolt väga reguleeritud valdkond, selle üle on seatud täiendav järelevalve. Selle põhjuseks on vajadus hoida ja tugevdada usaldust süsteemi vastu. Finantsturul tegeletakse ühiskonna loodud materiaalse lisaväärtuse ja riskide vabatahtliku ümberjaotamisega. Piltlikult öeldes liigutatakse finantsturul raha ajas – lükatakse tarbimist edasi (hoiustamine, investeerimine) või tuuakse tulevikust olevikku (laen). Oluline minetus siin toob kaasa raske negatiivse tagajärje, kuna mõjutab otseselt heaolu tulevikus ning seeläbi inimeste lootusi ning ootusi.

Mis aga võiks olla hea finantsjärelevalve tunnused ja tema tegutsemise eeltingimused? Kui mõelda normidele ja ühiskonna ootustele, siis head järelevalvet iseloomustab riskipõhine, proportsionaalne ning ressursse efektiivselt kasutatav tegevus. Riskipõhisus tähendab finantsturul oluliste riskide väljaselgitamist ning oma tegevuses keskendumist neile, mitte piltlikult öeldes tühilaske pimedusse. Proportsionaalsuse puhul jälgitakse aga seda, et seaduse meetmetest valitaks just see, mis toob soovitud tagajärje ajalises plaanis, samuti õiguste piiramise ja muu mõju mõttes tasakaalustatuna parimal moel. Riskipõhisuse ja proportsionaalsuse rakendamine tähendavad riigiasutustele usaldatud vahendite optimaalset kasutamist.

Hea finantsjärelevalve tähendab võimekust ja tahet tegutseda

Finantsjärelevalve saab tegelikkuseks konkreetsete toimingutega. Selleks peab järelevalvel olema võimekus ja tahe tegutseda. Tulemust ei too suure tegevuse tahtega järelevalve, kui puudub võimekus. Ning kui puudub tahe, siis pole kasu ka olemasolevast võimekusest.

Finantsjärelevalve võimekuse vundamendiks on piisav õiguspädevus, head eksperdid, töövahendid ja rahalised ressursid. Need saab tõhusasse koostöösse sättida selge juhtimisega. Kui eelkirjeldatud elementides või nende koostöös esinevad lüngad või need sootuks puuduvad, siis ei maksa oodata suurt tulemust. Enamikke finantsjärelevalveid rahastatakse riigieelarve väliselt, et tagada võimekus ja tasandada majanduse tsüklilisuse riski. Viimase puhul on tõsiasi, et majanduslanguses finantsjärelevalve oluliselt roll suureneb ning peegelduv tööpanus ei tohi kannatada maksutulu vähenemise tõttu, kuna järelevalve tegevusetus kriisi tõttu murduvate finantsvahendajatega võimendab langust.

Finantsjärelevalve tahe tegutseda on otseses seoses asutuse sõltumatuses ja aruandluse läbipaistvusest, ülesannete selgusest ja dialoogi kvaliteedist oluliste sidusrühmadega. Kõige olulisemad tahte katalüsaatorid on just sõltumatus ja aruandlus.

Finantsjärelevalve peab olema sõltumatu, kuid aruandekohustuslik ühiskonnale

Rahvusvaheliste standardite ja neid peegeldava seaduse nõude kohaselt peab finantsjärelevalve olema sõltumatu. Taoline nõue on kehtestatud ebakohase poliitilise mõju ning järelevalvatavate finantsvahendajate mõju maandamiseks. Seaduses on sätestatud kõrgendatud nõuded finantsjärelevalve juhtidele ja tagatiseid nende tegevusele. Näiteks ei saa finantsjärelevalve juhti tagasi kutsuda põhjusel, et tema juhitud organisatsioon on paljastanud rikkumisi populaarset spordiala toetanud finantsvahendajas või teinud mõnele erakonnale ebaseaduslikke otsuseid.

Suur sõltumatus tähendab demokraatlikus ühiskonnas suuremat aruandluskohustust. Rahvusvahelised standardid ja ka seadus nõuavad, et finantsjärelevalve peab aru andma rahaliste vahendite kasutamisest, olulistest poliitikatelt ja otsustest, arvestades samas konfidentsiaalsuse nõuetega, mis kaitsevad ärisaladusi, isikute õigusi ja finantsstabiilsust. Taoline aruanne esitatakse tavaliselt otse parlamendile või muule kõrgemale poliitilisele otsustusorganile, kus on esindatud ühiskonna läbilõige. Lisaks peab taolisel otsustusorganil olema võimalus saada järelevalvelt selgitusi.

Finantsjärelevalve toetab turu stabiilsust ja läbipaistvust, aga ei väldi kõiki ebaõnnestumisi

Kõik eelnev ei tähenda, et võimekas ja tahtega finantsjärelevalve peaks järelevalvatavaid finantsvahendajaid asuma ise juhtima ja suutma ära hoida kõik ebaõnnestumised turul.

Finantsvahendajad ettevõtetena konkureerivad, saavad sellest tekkinud lisaväärtuse aga kannavad ka kaasnevat riski. Vabas turumajanduses on ebaõnnestumine üks ühiskonnale aegruumis parimat lisaväärtust toovate ärimudelite selgitamise viise. Finantsjärelevalve on siin justkui reeglite järgimist nõudev spordikohtunik, kes ise ei mängi, kuid kes nõuab pidevat treenimist ning kes rikkumistele otsustavalt reageerib ning vigastatud mängijad väljakult puhkama toimetab.

Kilvar Kessler

[Teavita mind, kui sisu muutub](#)